

УДК 316.64-053.6 (497.16)

Лазо Ристић

Филозофски факултет

Бања Лука, БиХ

ДРУШТВЕНИ АКТИВИЗАМ МЛАДИХ*

Резиме

У раду су приказани резултати истраживањаведеног на узорку младих у Босни и Херцеговини, десет година након овдашњег рата. Истраживаче је интересовало које вриједности млади данас прихватају, са којим вриједностима се идентификују, те које су им идеје водиле. Када је ријеч о односу младих према личном статусу и друштвеном ангажовању, видљив је релативно позитиван однос према самоангажовању, али не и према друштвеном ангажовању. Јер, добар дио младих показује према друштвеном ангажовању озбиљну резерву и сумњу да се кроз такав активитет може нешто битно промијенити у друштву. Дакле, пасивизам је врло присутан у свијести младих и у њиховим вриједносним оријентацијама. Занимљиво је да ова генерална чињеница није у битној зависности од вриједносних приоритета младих нити од социодемографских карактеристика испитаника.

Кључне ријечи: млади, друштвено ангажовање, вриједности, вриједност општег активизма, вриједност друштвеног активизма.

Појава омладине као посебне друштвене групе дешава се са настанком модернизације. У ранијим историјским периодима није се ни могла формирати омладина као посебна друштвена група. То су друштва у којима се још у дјетињству дешава укључивање појединаца у сферу рада, пошто није било дугогодишњег школовања. У модерном времену укљученост у образовни процес може трајати до тридесетих година живота. Тако дуго школовање одваја младе од свијета рада, а то је фактор који младе издваја у друштву као посебну друштвену групу. Они до 18 година уживају сву заштиту и бенефиције које друштво даје дјечи. Друга група су они који су стекли пунољетност и тако се суочавају са свим одговорностима и правима одраслих. Међутим, њихов прелазак у свијет одраслих све је сложенији.¹

* Рад са пројекта *Систем вриједности младих у послјератном друштву у Босни и Херцеговини*, који је реализовао Институт за филозофију и друштвена истраживања Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, а финансирао Фонд „Отворено друштво“ из Сарајева.

¹ Више о феномену младих погледати у студијама: Brake, M. (1984): *Sociologija mladinske kulture in mladinskih subkultur*. Ljubljana, KRT; Erikson, E. – ed. (1965) *The Challenge of Youth*. New York: Anchor Books; Gillis, J. R. (1974): *Youth and History*. New York, London: Academic Press; Mannheim, K. (1972): „The problem of generation“, in Mannheim, K.: *Essays on the Sociology of Knowledge*. London: Routledge & Kegan Paul; Manning, P. T., Truzzi, M. – eds. (1972): *Youth and Sociology*. New Jersey: Prentice Hall; Mays, J. B. (1965): *The Young Pretendens*. New York: Schocken Books; Musgrove, F. (1965): *Youth and the Social Order*, Bloomington, London: Indiana University Press; Милић, А. (1987): *Загонетка омладине*. Београд, Загреб: ЦИДИД/

Основни проблем за омладину у нашем друштву је раст незапослености, што битно успорава њихово социоекономско осамостаљивање. Дакле, млади се све више задржавају у зависном положају. Разумије се да то негативно утиче на укључивање младих у јавне сфере, посебно у политику. Тако се млади знатно потискују од мјеста одлучивања, без обзира што су им начелно призната сва грађанска права. Млади се све више у поодмаклом младалачком добу припремају за зрело доба уз прећутну тежњу да се не уплићу у важне друштвене послове. Они на такву ситуацију реагују на разне начине. Један од начина реаговања је повлачење у засебне субкултурне обрасце живљења и релативно непроблематично прилагођавање датом друштвеном контексту. Досадашња истраживања² показала су да код младих опада потреба за друштвеним ангажовањем и да постоје разлози за постављање хипотезе о присуству наученог неактивизма код младих. Постоји и другачије реаговање младих на постојећу ситуацију. То је реаговање отвореним бунтом и манифестовање различитих облика девијантног понашања. Сви наведени облици значе да се велики број младих дистанцира од свијета одраслих, а то има за посљедицу успоравање процеса њиховог друштвеног интегрисања. Убрзавање процеса друштвеног интегрисања младих битно је не само ради њихових будућих него и садашњих потенцијала. Савремена друштва су заинтересована за младу генерацију као ону која ће донијети промјене нужне за друштвено прилагођавање све динамичнијем свијету. У нашој друштвеној ситуацији млада генерација не може наслиједити друштвену заоставштину старе генерације и нужно је упућена на радикалне друштвене промјене. Они су друштвена група која је посебно пријемљива за нове идеје и услове. Супротно младој генерацији, старе генерације ће јако споро мијењати оно што су некада градили са највећим полетом.

ИДИС; Обрадовић, В. (1987): *Друштвени положај омладине*. Београд, Загреб: ЦИДИД/ИДИС; Rosenmayr, L. (1979): „Youth and Society“. *Current Sociology* 27(2/3): 7-128; Ule, M. (1987): *Mladina in ideologija*. Ljubljana: Delavska enotnost.

² Погледати у студијама: Ђурашиновић, П. и сарадници (2007). *Перспективе младих у Републици Српској*. Бања Лука: Правни факултет; Милосављевић, Б., Душанић, С., Дробац, М., Турјачанин, В. и Зечевић, И. (2005). *Проблеми и потребе младих града Бања Лука*. Бања Лука: Друштво психолога Републике Српске; Ђурашиновић, П., Бранковић, Д. и Ристић, Ј. (2008). *Млади и вриједности у локалној заједници*, Бања Лука: Институт за филозофију и друштвена истраживања, Филозофски факултет; Душанић, С. (2007). *Религиозна оријентација и научена беспомоћност адолесцената*. Бања Лука: Центар за културни и социјални опоравак; Савић, Ј., Милосављевић, Б., Бранковић, Д., Димитријевић, С. и Ђурашиновић, П. (2003): *Млади Републике Српске (БиХ) на почетку XXI вијека*. Бања Лука: Филозофски факултет и НВО Здраво да сте; Савић, Ј. (2000): *Активност и мотивација*. Бања Лука: Арт принт; Савић, Ј. и сарадници (2000): „Траума и депресивност адолесцената након рата“, у *Дјеца у рату и послје рата*. Бања Лука: Филозофски факултет; Савић, Ј., Милосављевић, Б. и Димитријевић, С. (2002): *Мишљења и ставови младих РС о себи и будућности*. Бања Лука: Филозофски факултет; Шијаковић, И. (2004). „Животна тескоба и вредносни профил младих у Републици Српској“, *Социолошки годишњак* бр. 1; Чекрлија, Ђ., Турјачанин, В. и Пухало, С. (2004), *Друштвене оријентације младих*. Бања Лука: Национални институт за борбу против наркоманије.

Однос младих према друштвеном ангажовању истраживали смо у оквиру пројекта *Систем вриједности младих у послјератном друштву у Босни и Херцеговини*. Истраживање је извршено на територији Босне и Херцеговине на вишестепеном квотном узорку. Нивои изабраног квотног узорка популације од 15 до 29 година старости у овом истраживању били су: а) Ентитети и дистрикт Брчко; б) општине; в) насеља (градско, остало); пол и узраст (старосне групе). Теренским испитивачима унапријед је задат број испитаника по полу и узрасту. Због недостатка пописа становништва у Босни и Херцеговини за расподјелу узорка по првом нивоу квоте кориштене су званичне процјене укупног становништва и становништва по старосним групама.³ Узета су учешћа одабраних подручја унутар ентитета, полазећи од процијењеног броја становника у старосној групи од 15 до 29 година за изабрана подручја и њиховом учешћу у тако добијеној субпопулацији. Тако добијена структура становништва старог од 15 до 29 година примијењена је на расподјелу 1200 испитаника по ентитетима/дистрикту, а затим по задатим општинама и типу насеља. Коначна расподјела унутар квота по три петогодишње старосне групе извршена је пропорционално, како би се обезбиједило једнако учешће специфичних група младих (средњошколци, студенти и они који су на тржишту рада).

На одабраном узорку истраживан је однос младих према друштвеном ангажовању анализом вриједности општег активизма и вриједности друштвеног активизма. Основна скала вриједности општег активизма обухватала је шест тврдњи, а друштвеног активизма четири тврдње. Дакле, вршена је анализа преференције десет циљева којима испитаници теже. Пожељност циљева изражена је у пет категорија. Двије категорије су позитивне (*сасвим се слажем* и *углавном се слажем*), двије негативне (*уопште се не слажем* и *углавном се не слажем*). Пета категорија исказује колебљив однос (*неодлучан сам*).

Наша полазна хипотеза била је да у постратном друштву Босне и Херцеговине друштвена ангажованост младих зависи од вриједносног система уопште, посебно од оног који вреднује друштвену улогу младих. У овом дијелу истраживања пошли смо од претпоставке да је младима својствено да се боре за свој лични статус. Следећа претпоставка је да ове вриједности утиче на друштвену ангажованост младих. Дакле, испитујемо вриједности које се односе на дио система вриједности личности а које указују шта у конкретној друштвеној ситуацији појединац жели и како тежи да живи.

Резултати истраживања вриједности општег активизма, презентовани у табели 1, показују да је у највећем проценту прихваћена тврдња *Ја сам човјек који не може да мирује, а да нешто не преузме и чини*. Ову тврдњу прихвата 68,5% испитаника, од чега 49,4% интензитетом *углавном се слажем*,

³ Документација Републичког завода за статистику Републике Српске „Процјена становништва РС 1996-215. година“; „Билтен број 8. Брчко Дистрикт БиХ“, Управа прихода-Статистички биро, Брчко, јули, 2005.

а не прихвата 14,9%, а од тога 11,9% интензитетом *углавном се не слажем*. Није изражено прихватање интензитетом *сасвим се слажем* и *уопште се не слажем*. Дакле, дистрибуција тежи ка средини.

Истог степена прихватљивости је тврдња *Настојим да себи поставим и веће захтјеве и циљеве од онога што други од мене очекују*. Ову тврдњу прихвата 65,5% испитаника, од чега 44,6% интензитетом *углавном се слажем*, а не прихвата 13,7% испитаника, од чега интензитетом *углавном се не слажем* 11,8% испитаника. Као и код претходне тврдње није изражено прихватање интензитетом *сасвим се слажем* и *уопште се не слажем*.

Табела 1: Прихваћеност вриједности општег активизма

Ранг вриједности према степену прихваћености	Сасвим се слажем	Углавном се слажем	Неодлучан сам	Углавном се не слажем	Уопште се не слажем	Аритметичка средина
Настојим да себи поставим и веће захтјеве и циљеве од онога што други од мене очекују.	248 20.9	529 44.6	246 20.7	140 11.8	23 1.9	3,71
Ја сам човјек који не може да мирује, а да нешто не преузме да чини.	227 19.1	586 49.4	196 16.5	141 11.9	36 3.0	3,70
Волим борбеност и привлаче ме ситуације у којима морам бити предузимљив и борбен.	189 15.9	461 38.5	289 24.4	201 16.9	46 3.9	3,46
Волим миран и повучен живот, који не тражи од мене да се много узнемиравам и напрежем.	115 9.7	309 26.1	253 31.3	386 32.5	123 10.4	2,92
Срећнији су људи који препуштају да се ствари развијају саме од себе, него они који стално настоје да нешто измијене и усмјере.	75 6.3	274 23.1	251 21.2	364 30.7	222 18.7	2,68
Не трудим се да постигнем много у животу, јер живот може бити лијеп и без већих амбиција.	57 4.8	255 21.5	136 11.5	424 35.8	314 26.5	2,42

Претходне двије тврдње не показују статистички значајну разлику с обзиром на степен прихватљивости. Прва тврдња је прихваћена с незнатно већим процентом, али је њен просјечан степен прихватљивости, изражен аритметичком средином, незнатно нижи.

Трећа по степену прихватљивости је тврдња *Волим борбеност и привлаче ме ситуације у којима морам бити предузимљив и борбен*. Ову тврдњу прихвата 54,8% испитаника, од чега 38,9% интензитетом *углавном се слажем*, а не прихвата 20,8 % испитаника, а од чега 16,9% интензитетом *углавном се не слажем*. Такође, и ова тврдња нема изражено прихватање интензитетом *сасвим се слажем* и *уопште се не слажем*.

Најмање је прихватљива тврдња *Не трудим се да постигнем много у животу, јер живот може бити лијеп и без већих амбиција*. Ову тврдњу прихвата 26,3% испитаника, од чега 21,5% интензитетом *углавном се слажем*, док је одбацује 62,3% испитаника, од чега 35,8% интензитетом *углавном се не*

слажем. Следећа по степену прихватљивости је тврдња *Срећнији су људи који препуштају да се ствари развијају саме од себе, него они који стално настоје да нешто измијене и усмјере*. Ову тврдњу прихвата 29,4% испитаника, од чега интензитетом углавном *се слажем* 23,1%, а не прихвата 49,4% испитаника, од чега 30,7% интензитетом углавном *се не слажем*. Тврдњу *Волим миран и повучен живот, који не тражи од мене да се много узнемиравам и напрежем*, прихвата 35,8% испитаника, а не прихвата 42,9% испитаника.

Као и код прихваћених тврдњи, наглашен је интензитет углавном *се слажем* и углавном *се не слажем*. Међутим, интензитет *уопште се не слажем* више је изражен него код прихваћених вриједности, што указује на тежњу ка прихваћеним вриједностима.

Глобална анализа презентованих резултата показује да испитаници преферирају тврдње са позитивним вриједносним концептом, али не са значајним интензитетом. Да ли је овај резултат очекиван у постратном друштву? Свакако јесте. Рат у Босни и Херцеговини велики број младих, вјероватно, доживљава као бесмислен. Млади су у послеријатном периоду наслиједили несигурност, страх, неправду, сукобе, економску кризу, моралну конфузију, материјално сиромаштво, а посебно су погођени чињеницом да се у дужем послеријатном периоду споро мијења постојеће стање. Рат је имао још једну посљедицу, која је посебно проблематична. Дошло је до негативног утицаја на етику рада и производње. „Последице рата су и повећана незапосленост, сива економија, синдром 'ратног профитерства' и других навика из периода 'ратне економије', губљење радних навика и радне дисциплине, очекивање да држава мора да пружи све неопходне услове и задовољи потребе људи као облик 'захвалности' за њихово учешће у рату и жртвовања у име те исте државе, патриотизма и колективног идентитета“ (Шијаковић 2004:318). Ако се очекивања појединаца не остварују, а посебно ако се не виде изгледи да ће се она у догледној будућности остварити, тада је могуће очекивати усмјереност ка самоискључењу из своје заједнице. На ову усмјереност најбоље указује опредјељеност за одлазак у иностранство. Иван Шијаковић у једном емпиријском истраживању утврдио је да постојећи услови имају висок степен утицаја на опредељење младих да напусте земљу и оду у иностранство (61,6% испитаника). „У таквим условима млади осјећају суженост животног и радног простора, који онемогућава испољавање њихових потенцијала, жеља, амбиција и задовољавање основних потреба и интереса. Ту 'клаустрофобичну' тескобу млади јасно манифестују својом жељом да оду у иностранство и потраже нови простор за своју афирмацију, те да се удаље од сталних политичких, социјалних и културних тензија и економске несигурности“ (Шијаковић 2004:325).

У претходном дијелу анализирали смо централне тенденције. Даље нас интересује варирање од централних тенденција с обзиром на пол, мјесто становања, статус становања, процјену положаја младих, узраст, образовање

и националност. Тестирање разлика између аритметичких средина вршимо t тестом за независне узорке. Резултат тестирања дат је у табели број 2.

Табела 2: Варирање од централних тенденција општег активизма

Независне варијабле		N	M	SD	t	df	p
Пол	Мушки	570	15.7930	4.14236	5.206	1165	.000
	Женски	616	14.5682	3.94333			
Мјесто становања	Град	573	14.7086	3.92240	3.658	1182	.000
	Село	611	15.5712	4.19321			
Статус становања	Без помијерања	666	14.7312	4.10664	4.225	854	.000
	Са помијерањем	402	15.8184	4.05441			
Процјена положаја младих	Добар	363	15.5152	4.11394	1.971	685	.049
	Лош	821	15.0061	4.05886			

Из табеле број 2 је видљиво да разлике између аритметичких средина нису случајне (статистички су значајне), јер су израчунате t вриједности веће од граничних t вриједности на нивоу 0.05, уз одговарајуће степене слободе. Дакле, разлика у ставовима између мушких и женских испитаника је стварно значајна. Такође је стварано значајна разлика између испитаника који живе у селу и граду. Исто тако, показало се да је значајна разлика између испитаника чији је статус становања с помијерањем и без помијерања. На крају, истраживање је показало стварну значајну разлику између оних који процјењују положај младих као добар и оних који процјењују положај младих као лош.

Даље, вршимо једнофакторску униваријантну анализу варијансе за независне узорке, пошто имао категоричке варијабле са више модалитета. Анализа варијансе показаће нам постоји ли између неких група статистички значајна разлика. Анализа се односи на узраст, образовање и националност.

Варијаблу године старости груписали смо у три модалитета и то: 1) рођени од 1986. до 1980; 2) рођени од 1981. до 1985; 3) рођени 1976. до 1980.

Табела 3: Године старости и варирање од централних тенденција

	SS	df	MS	F	p
Између група	19.288	2	9.644	.578	.561
Унутар група	19751.541	1183	16.696		
Укупно	19770.830	1185			

У табели 3 читавамо вриједност мјере F и њену значајност. У нашем случају $F=0.578$, а значајност је 0.561. Дакле, статистички значајно се не разликују три старосне групе.

Варијаблу образовање испитаника такође смо груписали у три модалитета и то: 1) без основне школе и завршена основна школа; 2) средња школа; 3) виша школа или факултет.

Табела 4: образовање испитаника и варирање од централних тенденција

	SS	Df	MS	F	P
Између група	305.109	2	152.555	9.314	.000
Унутар група	19179.491	1171	16.379		
Укупно	19484.600	1173			

У табели 4 видљиво је да се статистички значајно разликују три образовне групе. Конкретне разлике утврдили смо у следећој табели.

Табела 5: Разлике између испитаника по степену образовања

(I) образовање испитаника	(J) образовање испитаника	МД (I-J)	SE	p
Без основне школе и основна школа	Средња школа	-.1984	.27921	.757
	Виша школа или факултет	1.3291	.39769	.002
Средња школа	Без основне школе и основна школа	.1984	.27921	.757
	Виша школа или факултет	1.5275	.35471	.000
Виша школа или факултет	Без основне школе и основна школа	-1.3291	.39769	.002
	Средња школа	-1.5275	.35471	.000

У табели 5 дати су подаци потребни да се види између којих група постоје разлике. Видимо да постоје значајне разлике између групе без школе/основна школа и групе виша школа/факултет, између групе средња школа и групе виша школа/факултет. Статистички није значајна разлика између групе са средњом школом и групе са основном школом, односно без завршене основне школе.

Варијаблу образовање оца испитаника такође смо груписали у три модалитета и то: 1) до/ и завршена трогодишња средња школа 2) четворогодишња средња школа; 3) виша и +.

Табела 6: образовање оца испитаника и варирање од централних тенденција

	SS	Df	MS	F	p
Између група	746.599	2	373.300	23.297	.000
Унутар група	18554.942	1158	16.023		
Укупно	19301.542	1160			

У табели 6 видљиво је да се статистички значајно разликују три образовне групе. Конкретне разлике утврдили смо у следећој табели.

Табела 7: Разлике према степену образовања оца испитаника

(I) образовање оца	(J) образовање оца	МД (I-J)	SE	P
До/ и завршена трогодишња средња школа	Четворогодишња средња школа	1.5824	.28474	.000
	Виша школа и +	1.8252	.29275	.000
Четворогодишња средња школа	До/ и завршена трогодишња средња школе	-1.5824	.28474	.000
	Виша школа и +	.2428	.28674	.674
Виша школа и +	До/ и завршена трогодишња средња школа	-1.8252	.29275	.000
	Четворогодишња средња школа	-.2428	.28674	.674

У табели 7 дати су подаци потребни да се види између којих група постоје разлике. Видимо да постоје значајне разлике између групе до/ и завршена трогодишња средња школа и групе четворогодишња средња школа, између групе до/ и завршена виша школа и + . Разлика између група са завршеном четворогодишњом школом и и завршеном вишом школом, односно школом која је на вишем степену од више школе, није статистички значајна.

Варијаблу образовање мајке испитаника такође смо груписали у три наведена модалитета, то јест у следеће модалитете: 1) до/ и завршена трогодишња средња школа 2) четворогодишња средња школа; 3) виша и +.

Табела 8: образовање мајке испитаника и варирање од централних тенденција

	SS	Df	MS	F	P
Између група	1029.228	2	514.614	32.470	.000
Унутар група	18559.308	171	15.849		
Укупно	19588.536	1173			

У табели 8 видљиво је да се статистички значајно разликују три образовне групе. Конкретне разлике утврдили смо у следећој табели.

Табела 9: Разлике према степену образовања мајке испитаника

(I)Образовање оца	(J)Образовање оца	МД (I-J)	SE	P
До / и завршена трогодишња средња школа	Четворогодишња средња школа	1.5486	.26457	.000
	Виша школа и +	2.3845	.31370	.000
Четворогодишња средња школа	До/ и завршена трогодишња средња школе	-1.5486	.26457	.000
	Виша школа и +	.8359	.30426	.017
Виша школа и +	До/ и завршена трогодишња средња школа	-2.3845	.31370	.000
	Четворогодишња средња школа	-.8359	.30426	.017

У табели 7 дати су подаци потребни да се види између којих група постоје разлике. Видимо да постоје значајне разлике између групе до/ и завршена трогодишња средња школа и групе четворогодишња средња школа, између групе до/ и завршена виша школа и + . Разлика између група са завршеном четворогодишњом школом и и завршеном вишом школом, односно школом која је на вишем степену од више школе, није статистички значајна.

Варијаблу националност испитаника груписали смо у три модалитета и то: 1) Бошњаци; 2) Хрвати; 3) Срби.

Табела 10: Националност испитаника и варирање од централних тенденција

	SS	Df	MS	F	P
Између група	210.547	2	105.274	6.368	.002
Унутар група	19341.959	1170	16.532		
Укупно	19552.506	1172			

У табели 3 читавамо вриједност мјере F и њену значајност. У нашем случају $F=6.368$, а значајност је 0.02. Дакле, статистички значајно се не разликују три националне групе.

Наше даље разматрање односи се на анализу резултата дибијених везано за однос младих према друштвеном ангажовању. Испитаницима су дате четири тврдње с циљем да се утврди да ли се с њима слажу или не слажу. Као и код предходних тврдњи, њихова пожељност била је изражена у пет категорија. Двије категорије су позитивне (*савим се слажем* и *углавном се слажем*), двије негативне (*уопште се не слажем* и *углавном се не слажем*). Пета категорија исказује колебљив однос (*неодлучан сам*).

Резултати истраживања презентовани у табели 11 показују да је просјечан резултат 3,23 (могући распон одговора је од 1-5). Међутим, не постоје карактеристичне разлике у преференцијама између појединих вриједности.

Разлике у распону аритметичких средина су од 3,50 до 3,33 за најприхваћеније, и од 3,19 до 2,90 за најмање прихваћене вриједности.

Табела 11: Прихваћеност вриједности друштвеног активизма

Ранг вриједности према степену прихваћености	Сасвим се слажем	Углавном се слажем	Неодлучан сам	Углавном се не слажем	Уопште се не слажем	Аритметичка средина
Волио бих да се ангажујем у рјешавању проблема у средини у којој живим.	236 19.9	421 35.5	306 25.8	142 12.0	81 6.8	3,50
Не бих волио да рјешавам замршене друштвене проблеме, да исправљам «криве Дрине» у друштву.	204 17.2	365 30.8	317 26.7	218 18.4	82 6.9	3,33
Више волим да препустим другима да рјешавају друштвене проблеме, а ја да се бавим нечим другим.	154 13.0	384 32.2	275 23.2	276 23.3	97 8.2	3,19
Радо бих прихватио задужења која ме обавезују да се бавим важним друштвеним питањима.	83 7.0	289 24.4	370 31.2	317 26.7	127 10.7	2,90

У највећем проценту прихваћена је тврдња *Волио бих да се ангажујем у рјешавању проблема у средини у којој живим*. Ову тврдњу прихвата 55,4% испитаника, од чега 35,5% интензитетом *углавном се слажем*, а не прихвата 18,8%, а од тога 12,0% интензитетом *углавном се не слажем*. У цјелини гледано, степен прихватљивости тврдње тежи ка неодлучности.

Следећа по степену прихватљивости је тврдња *Не бих волио да рјешавам замршене друштвене проблеме, да исправљам «криве Дрине» у друштву*. Ову тврдњу прихвата 48% испитаника, од чега 30,8% интензитетом *углавном се слажем*, а не прихвата 25,3% испитаника, од чега интензитетом *углавном се не слажем* 18,4% испитаника. Дакле, тврдњу не прихвата већина испитаника и још више је изражена тенденција ка неодлучности. Следећа по степену прихватљивости је тврдња *Више волим да препустим другима да рјешавају друштвене проблеме, а ја да се бавим нечим другим*. Ову тврдњу прихвата 45,4% испитаника, од чега са интензитетом *углавном се слажем* 32,4% испитаника, а не прихвата 31,5% испитаника, од чега интензитетом *углавном се не слажем* 23,3% испитаника.

Најмање је прихватљива тврдња *Радо бих прихватио задужења која ме обавезују да се бавим важним друштвеним питањима*. Ову тврдњу прихвата 31,4% испитаника, од чега 24,4% интензитетом *углавном се слажем*, док је одбацује 37,4% испитаника, од чега 26,7% интензитетом *углавном се не слажем*.

Дакле, од двије позитивне вриједности друштвеног активизма преко 50% испитаника прихвата само ангажовање у рјешавању проблема у средини

у којој живи испитаник. Ови резултати истраживања указују да постоје разлике за постављање хипотезе о присуству наученог неактивизма код младих. Такву хипотезу налазимо код Бранка Милосављевића. Тврди се да постоје „назнаке да се млади суочавају са проблемом научене беспомоћности, која се у свакодневном животу препознаје као пасивност према дешавањима у друштву, препуштеност околностима, литерарно казано, препуштају се да их вода носи. То стање квази политичари, квази научници називају одсуством воље, мотивације код младих да се активно укључе у друштво. Научена беспомоћност није продукт људске мотивације (воље), него социјализације у околностима у којима људи науче да буду беспомоћни. То квази научници, квази политичари или не знају или намјерно маскирају ради неких својих интереса“ (Милосављевић 2005:33).

У претходном дијелу анализирали смо централне тенденције. Даље нас интересује варирање од централних тенденција с обзиром на пол, мјесто становања, статус становања, процјену положаја младих, узраст, образовање и националност. Тестирање разлика између аритметичких вршимо *t* тестом за независне узорке. Резултат тестирања дат је у табели број 12.

Табела 12: Варирање од централних тенденција друштвеног активизма

Независне варијабле		N	M	SD	T	df	P
Пол	Мушки	570	12.1895	3.15157	.754	1175	.451
	Женски	616	12.0519	3.12200			
Мјесто становања	Град	573	12.0541	3.31961	.634	1145	.526
	Село	611	12.1702	2.95549			
Статус становања	Без помијерања	666	12.0541	3.16704	.397	866	.692
	Са помијерањем	402	12.1318	3.06619			
Процјена положаја младих	Добар	363	12.0303	3.02415	.648	727	.517
	Лош	821	12.1559	3.18611			

Из табеле број 12 је видљиво да разлике између аритметичких средина случајне (статистички нису значајне), јер су израчунате *t* вриједности мање од граничних *t* вриједности на нивоу 0.05, уз одговарајуће степене слободе. Дакле, разлика у ставовима између мушких и женских испитаника је стварно случајна. Такође је случајна разлика између испитаника који живе у селу и граду. Исто тако, показало се да је случајна разлика између испитаника чији је статус становања с помијерањем и без помијерања. На крају, истраживање је показало случајну разлику између оних који процјењују положај младих као добар и оних који процјењују положај младих као лош.

Даље, вршимо једнофакторску униваријантну анализу варијансе за независне узорке, пошто имамо категоричке варијабле са више модалитета. Као и код разматрања општег активизма, анализа варијансе показаће нам

постоји ли између неких група статистички значајна разлика. Анализа се, такође, односи на узраст, образовање и националност.

Варијаблу године старости груписали смо у три модалитета и то: 1) рођени од 1986. до 1980; 2) рођени од 1981. до 1985; 3) рођени 1976. до 1980.

Табела 13: Узраст испитаника и варирање од централних тенденција

	SS	Df	MS	F	p
Између група	12.944	2	6.472	.658	.518
Унутар група	11638.530	1183	9.838		
Укупно	11651.474	1185			

У табели 13 читавамо вриједност мјере F и њену значајност. У нашем случају $F=0.658$, а значајност је 0.518. Дакле, статистички значајно се не разликују три старосне групе.

Даље смо поредили друштвени активизам са образовањем испитаника, образовањем родитеља испитаника и са националности испитаника.

Варијаблу образовање испитаника груписали смо у три модалитета и то: 1) без основне школе и завршена основна школа; 2) средња школа; 3) виша школа или факултет.

Табела 14: образовање испитаника и варирање од централних тенденција

	SS	Df	MS	F	p
Између група	37.910	2	18.955	1.921	.147
Унутар група	11556.156	1171	9.869		
Укупно	11594.066	1173			

У табели 14 читавамо вриједност мјере F и њену значајност. У нашем случају $F=1.921$, а значајност је 0.147. Дакле, статистички значајно се не разликују три образовне групе.

Варијаблу образовање оца испитаника груписали смо у три модалитета и то: 1) до завршене трогодишње средње школе 2) четворогодишња средња школа; 3) виша и +.

Табела 15: образовање оца испитаника и варирање од централних тенденција

	SS	Df	MS	F	p
Између група	84.608	2	42.304	4.318	.014
Унутар група	11344.225	1158	9.796		
Укупно	1428.834	160			

У табели 15 читавамо вриједност мјере F и њену значајност. У нашем случају $F=4.318$, а значајност је 0.014. Дакле, статистички значајно се не разликују три образовне групе.

Варијаблу образовање мајке испитаника такође смо груписали у три модалитета: 1) до завршене трогодишње средње школе 2) четворогодишња средња школа; 3) виша и +.

Табела 16: образовање мајке испитаника и варирање од централних тенденција

	SS	Df	MS	F	p
Између група	21.066	2	10.533	1.067	.344
Унутар група	11558.777	1171	9.871		
Укупно	11579.843	1173			

У табели 16 читавамо вриједност мјере F и њену значајност. У нашем случају $F=1.067$, а значајност је 0.344. Дакле, статистички значајно се не разликују три образовне групе.

Варијаблу националност испитаника груписали смо у три модалитета и то: 1) Бошњаци; 2) Хрвати; 3) Срби.

Табела 17: Националност испитаника и варирање од централних тенденција

	SS	Df	MS	F	P
Између група	53.081	2	26.540	2.705	0.67
Унутар група	11479.437	1170	9.811		
Укупно	11532.518	1172			

У табели 17 читавамо вриједност мјере F и њену значајност. У нашем случају $F=2.705$, а значајност је 0.67. Дакле, статистички значајно се не разликују три образовне групе.

На крају смо анализирали повезаност међу скалама вриједности. Наравно, прије свега интересовало нас је каква је корелација између општег активизма и друштвеног активизма. Утврдили смо да постоји ниска повезаност општег и друштвеног активизма (висина корелације 0.223). Корелација је значајна на нивоу 0.01. Подаци о корелацији дати су у табели 18.

Табела 18: Корелација општег активизма и друштвеног активизма

		Општи активизам	Друштвени активизам
Општи активизам	Pearson Correlation	1	.223
	Sig. (2-tailed)	.	.000
	N	1186	1186
Друштвени активизам	Pearson Correlation	.223	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.
	N	1186	1186

Са другим скалама вриједности општи активизам је показао следеће висине корелације:

1. Конформизам – ниска повезаност (0.290)
2. Полови – ниска повезаност (0.268)
3. Ауторитарност – никаква до незнатна повезаност (0.162)
4. Религиозност – никаква до незнатна повезаност (0.029)
5. Национална везаност – никаква до незнатна повезаност (0.019)

Друштвени активизам је са другим скалама показао следеће висине корелације:

1. Конформизам – никаква до незнатна повезаност (0.139)
2. Полови – никаква до незнатна повезаност (0.102)
3. Национална везаност – никаква до незнатна повезаност (0.083)
4. Ауторитарност – никаква до незнатна повезаност (0.046)
5. Религиозност – никаква до незнатна повезаност (-0.015)

На основу анализе свих прикупљених података можемо закључити да је однос младих према личном статусу и друштвеном ангажовању битно условљен вриједностима општег и друштвеног активизма. Истраживање је показало да испитаници преферирају тврдње са позитивним вриједносним концептом у скали општег активизма, али не са значајним интензитетом. Међутим, вриједности општег активизма, иако су слабијег интензитета, ипак су јаче наглашене од вриједности друштвеног активизма. Показатељи упозоравају да су вриједности друштвеног активизма прилично слабо присутне. Још више, истраживање је показало да су са јачим интензитетом присутне негативне вриједности, то јест вриједности пасивизма.

Дакле, податак који свакако треба да нас забрине је слаба потреба за друштвеним ангажовањем. Тако незнатна већина испитаника прихвата тврдњу да би вољели да се ангажују у рјешавању проблема у средини у којој живи. То указује да се млади више затварају у своју локалну заједницу. Наравно то не мора да указује да код младих преобладавају локалистичке вриједности. Посебно је проблематично што је задња на лествици тврдња испитаника да

би радо прихватили задужење које их обавезује да се баве важним друштвеним питањима. Осим тога, значајан дио испитаника изјашњава се да не би волио да рјешава друштвене проблеме и да би то радо препустио другима.

У цјелини гледано млади испољавају општи активизам слабог интензитета и друштвени пасивизам. Резултати истраживања указују да постоје разлози за постављање хипотезе о присуству научног неактивизма код младих.

Литература:

- Feather, N. T. (1992) „Values, valence, expectations and actions“, *Journal of Social Issues*, 48.
- Голубовић, З. (1994) „Културе у мењању у Источној Европи и Југославији: раскорак између националних и културних образаца“, у: *Култура у транзицији*, Београд: Плато.
- Илишин, В. (2002) „Млади и политика“ у: *Млади уочи трећег миленијума*. Загреб: Институт за друштвена истраживања.
- Kluckhohn, C. K. (1951) „Values and Value Orientations in the Theory of Actions“ in T. Parsons and E. A. Shils (Eds.), *Toward a General Theory of Action*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Кузмановић, Б. (1995) *Промене вредности и вредносних оријентација младих*. Београд: Институт за психологију.
- Милосављевић, Б., Душанић, С., Дробац Ступар, М., Турјачанин, В., Зечевић, И. (2005) *Проблеми и потребе младих града Бања Лука*. Бања Лука: Друштво психолога Републике Српске.
- Нинковић, Б. Г. (2004) *Вредносне оријентације младих и одраслих*. Јагодина: Учитељски факултет.
- Поповић, М. (1977) *Друштвени слојеви и друштвена свест*. Београд: ИДН.
- Радин, Ф. (2002) „Вриједносне хијерархије и структуре“. У књизи: *Млади уочи трећег миленијума*. Загреб: Институт за друштвена истраживања.
- Rokeach, M. (1973) *The Nature of Human Values*, New York: The Free Press.
- Rosenmaur, L. (1979) „Youth and Society“. *Current Sociology* 27 (2-3)
- Систем вриједности младих у послјератном друштву у Босни и Херцеговини* (2007). Бања Лука: Институт за филозофију и друштвена истраживања, Филозофски факултет.
- Шијаковић, И. (2004). „Животна тескоба и вредносни профил младих у Републици Српској“, *Социолошки годишњак* бр.1.
- Штимац Радин, Х. (2002). „Радне вриједности младих“ у: *Млади уочи трећег миленијума*. Загреб: Институт за друштвена истраживања.

Lazo Ristić

Social Activism of the Young People

Summary

This paper represents the results of the research done on sample of young people in Bosnia and Herzegovina, ten years after the war. The researchers were interested to find out what values young people accept today, what values they identify themselves with, as well as what are the ideas that lead them through life. When talking about the relationship of young people towards personal status and social engagement, visible is a relatively positive relationship towards self engagement, but not towards social engagement. Because, a good part of young people shows towards social engagement a serious reserve and doubt that through activity anything important can be changed in society. Therefore, passiveness is visibly present in the consciousness of young people and in their value orientations. It is interesting that this general fact is not much dependent on value priorities of young people or on socio-demographic characteristics of respondents.

Key Words: Young People, Social Engagement, Values, The Value of General Activism, the Value of Social Activism.